

Ladislav Bognar

UČITELJSKA SJEĆANJA

Osijek 2019.

SADRŽAJ

Zašto ovo pišem (uvod)
Kako je počelo
Baka Mara
Počela je škola
Strah od škole
Boro
Kombinacija
Zdravlje
Vatra
Zlata
Učiteljski tečaj
Ej tri sam dana
Omladina
Opsa sasa ne bojim se pasa
Bučje danas
Kuzmica
Kolega
Stvaranje uvjeta
Opet Kolega
Voda
Piškenje i kakanje
Izvanredni studij
Iz glazbe u priču
Udaraljke
Programirana nastava
Strojevi za učenje
Umnožavanje
Kazalište lutaka i kazalište sjena
Dvorac i park
Incidenti
Ilija
Izlet
Sutrašnja radost
Sjećanje na Kuzmicu slikom i glazbom

ZAŠTO OVO PIŠEM

Prošlo je više od pola stoljeća od kada sam kao mladi učitelj u selu bez ceste, struje i svih ostalih suvremenih uvjeta života započeo svoj učiteljski posao i radio ga desetak godina. Pisao sam o tome na facebooku pa mi moji prijatelji predložiše da to objedinim u jednu digitalnu knjigu. Ja sam se prvo dvoumio jer znam da ljudi danas knjige slabo čitaju. Na facebooku kad je tekst duži od pola stranice malo tko pročita. U poplavi informacija svi preferiraju kratke tekstove popraćene slikama pa tako i funkcioniraju suvremene mreže. No, nakon dužeg razmišljanja zaključio sam da već imam gotove tekstove i budući da imam svoju web stranicu na neki način bi ti tekstovi ostali trajno dostupni onima koji i sami kreću u ovo lijepo i izazovno zanimanje, a možda i onima koji imaju slična iskustva kao i ja ovi tekstovi mogu biti zanimljivo štivo.

Ja sam u učiteljskom pozivu vidio mogućnosti da razvijam svoje ljudske potencijale, a kako sam u to vrijeme i studirao pedagogiju i sociologiju došao sam do saznanja da je za osobni razvoj potrebno svakih desetak godina učiniti određenu promjenu. Ja sam tada skovao vrlo ambiciozan plan da ću prvo desetak godina raditi kao učitelj i izvanredno studirati, nakon toga sam planirao raditi kao školski pedagog, te nakon desetak godina biti savjetnik u Zavodu za školstvo i na kraju karijere biti sveučilišni profesor na fakultetu gdje se školuju budući nastavnici i profesori, jer ću tada imati i znanje i praktično iskustvo koje će biti od koristi onima koji kreću u taj poziv.

Nije baš sve išlo tako lako. Kad sam završio studij pedagogije u školama su na mjesto pedagoga metali bivše ravnatelje ili nastavnike koji iz raznih razloga nisu više bili za rad u nastavi. Dvije godine po završetku studija ja nisam mogao dobiti mjesto pedagoga iako sam obišao veliki broj škola u Slavoniji i drugim dijelovima sjeverne Hrvatske. Bio sam i u osječkom Zavodu za školstvo, ali mi ni oni nisu mogli pomoći. Ipak jednog dana je k meni u područnu školu stigao tadašnji direktor Zavoda i jedna savjetnica da mi predlože da preuzmem posao savjetnika za razrednu nastavu. Tako sam ja preskočio mjesto školskog pedagoga, ali nakon desetak godina ukazala mi se mogućnost da preuzmem posao pedagoga u Zavodu za školstvo u Osijeku. Na tom poslu me je zatekao rat i sva ona poslijeratna previranja i kad sam namjeravao prijeći na fakultet molbu su mi rješavali četiri godine, iako sam bio doktor znanosti i imao objavljen sveučilišni udžbenik iz Didaktike, a kao vanjski suradnik sam izvodio nastavu iz tog predmeta. Ipak na kraju sam radio na fakultetu s budućim nastavnicima i to ne deset nego skoro dvadeset godina i bio jedan od osnivača studija pedagogije na osječkom sveučilištu.

Ovo moje iskustvo pokazuje da svoj životni put treba kreirati sam i nastojati ga ostvariti. Iako to uvijek ide s mnogo nepredviđenih problema ipak je to na kraju krajeva moguće. Ja ovdje samo opisujem neke detalje iz mog učiteljevanja u dva mjesta Bučju i Kuzmici koji su zanimljivi i po tome što su tada uvjeti života i rada bili teško usporedivi s današnjim. Ja sam volio taj poziv pa i pored velikih teškoća i problema koje nije bilo lako riješiti mislim da je to bilo ipak jedno lijepo razdoblje u mom životu i poslu u kojem sam uživao.

KAKO JE POČELO

U vrijeme kad sam šezdesetih godina završio učiteljsku školu učitelji su bili jedno od najtraženijih zanimanja jer je tih godina osnovna škola od četverorazredne produžena na osam razreda. Iako sam ja odrastao u Brodu nisam želio ostati u gradu nego sam želio otići u neku područnu školu na selu. U tadašnjoj Općini Pleternica ponudili su mi nekoliko mjesta, a ja sam odabrao Bučje selo na obroncima Dilja, a matična škola bila je u Brodskom Drenovcu. Bilo je ljeto kad sam otišao vidjeti kako izgleda to selo i škola koju sam odabrao. Na njivama kao u Tadijanovićevim pjesmama blag vjetar njiše visoka žuta žita i tamno zelene kukuruze, pored puta poljsko cvijeće, a u zraku cvrkuće ševa. Kroz dolinu vijuga rijeka Orljava, a tamo na obroncima brda uronjeno u zelenilo crvene se krovovi kuća. Sve treperi od ljepote kao na slikama impresionista.

Kad sam pak krajem ljeta došao da preuzmem posao učitelja imao sam što i vidjeti: ljetna oluja i snažna tuča poharala je polja i selo pa se na poljima nije moglo prepoznati koji su tu usjevi uopći bili posijani. Tužna je priroda, a i ljudi su nesretni jer kad nevrijeme uništi ljetinu to se teško može nadoknaditi. Škola je bila stara austrougarska kao i u većini naših slavonskih sela. Nije baš bila održavana iako je zgrada temeljito građena pa i danas, doduše adaptirana, i dalje služi svojoj svrsi.

Selo Bučje

Ja sam dovukao kofer knjiga (a što su knjige teške) i nešto stvari, a kupio sam u Brodu i poslao vlakom jedan kauč, stolić i dvije stolice računajući da će to stići kad i ja međutim to je stiglo tek za desetak dana. Planirao sam da će me netko od seljana uzeti na stan i hranu, ali ljudi i sami nisu baš imali što jesti. Sjeo sam na svoj kofer knjiga umoran i gladan. Moji snovi o lijepom učiteljskom životu odjednom su se urušili.

BAKA MARA

Onda se u toj priči pojavila baka Mara. Ona je bila podvornica. „Joj rano pa ti si stigo!“ kaže ona. Baka Mara bila je otvorena i vedra osoba koja je bila već u poodmaklim godinama, ali još uvijek puna života i optimizma. Živjela je sama i već dugo je bila udovica. Živjela je od te male plaćice koju je dobivala u školi. Imala je skromnu kuću preko puta škole i ona bi mene zbrinula kod sebe, ali je smatrala da uvjeti kod nje nisu prikladni za učitelja. Kad je ona snimila situaciju i vidjela što mi sve treba odmah se je dala u akciju i već sam za prvu ruku bio smješten kod susjeda. Oni su mi osigurali posebnu sobu s jednim krevetom, a osigurali su mi i doručak i ručak. Malo su se ispričavali što i oni nemaju bogzna što, ali za dan dva će se snaći.

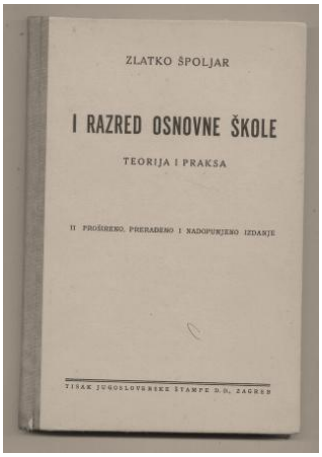
Volovska zaprega

Nažalost dolazak mog namještaja se odužio i kad su mi konačno javili sa stanice da je stigao baka Mara je već angažirala jednog čovjeka iz sela da mi to doveze. Iznenadio sam da je on to dovezao u kolima koje su

vukli volovi. Znao sam iz pričanja da su nekada ljudi umjesto konja koristili volove, ali to u Svilaju kod mog djeda gdje sam proveo dio djetinjstva nisam mogao vidjeti. Inače u to vrijeme početkom šezdesetih Bučje kao i ostala sela u Slavoniji nije imalo ni struju, ni cestu. Čak i u samom selu je bio kako to kažu prteni put, a tako i ostali putovi koji su iz sela vodili na nekoliko strana. Ljeti bi bili prekriveni prašinom, a zimi bi se zamrznuli, no u proljeće i jesen bi to bile blatnjave kaljuže gdje se nije moglo proći bez gumenih čizama.

POČELA JE ŠKOLA

Ja sam jedva dočekao da konačno dođu djeca i da počnem s nastavom međutim ni to nije išlo bez problema. Bilo je dosta djece i dva razreda su išla prije podne, a dva razreda poslijepodne. Tako da sam ja imao nastavu cijeli dan. Kako svaki razred ima po šest predmeta to je ukupno 24 različita programa, pisanje planova, priprava… posla preko glave. Ali smo ja i kolegica Ankica, koja je radila u drugoj područnoj školi također s četiri razreda, pozvani na dogovor da preuzmemo i dio nastave u matičnoj školi jer je njih tamo bilo svega četvero. Kako sam ja diplomirao na temu Muzički odgoj, a i inače sam se bavio glazbom, ja sam preuzeo nastavu ovog predmeta, ali je bio problem što sam morao dolaziti dva puta tjedno i te dane bi kad se vratim u svoju školu odmah nastavio s prva dva razreda, a nekoliko sati kasnije i sa druga dva razreda. Tako da sam radio u tri smjene.

Sjećam se da mi je u tim prvim danima bilo vrlo korisno nekoliko knjiga Zlatka Špoljara koje su nosile podnaslov „Rukovođ za praksu“ u kojima je on razradio mnoge teme za prva četiri razreda. Iako sam ja uvijek i sam imao puno ideja za nastavu u situaciji u kojoj sam imao sva četiri razreda i nastavu glazbe od petog do osmog razreda i vrlo malo vremena za pripremanje ove inače zanimljive ideje bile su zaista dragocjene.

Baka Mara mi je u međuvremenu organizirala prehranu kod jedne žene nekoliko kuća niže od škole koja je živjela sama i dobro su joj došli novci koje sam plaćao. Uvijek me je dočekao ručak uredno serviran, s bijelim stolnjakom, a ona je u skromnim uvjetima koje je imala zaista uvijek iznalazila mogućnosti da spremi izvrstan ručak.

S djecom sam se brzo sprijateljio. Odmore bih uvijek provodio s njima i sviđalo mi se što imaju smisla za šalu. Često je to prelazilo u međusobno zadirkivanje pa sam ih upozoravao da to ne čine. Tako su jednog malog zvali Cijegla. Pitam ih zašto ga tako zovu, a oni kažu kako se kod njih govori ikavicom pa je mali kad je došao u školu mislio da se cigla kaže cijegla. Na prvom roditeljskom kažu mi roditelji: „Vi učo bi trebali biti malo stroži. Oni se Vas uopće ne boje.“ Meni je bilo drago što tako misle jer ja sam želio da me vole, a ne da me se boje.

STRAH OD ŠKOLE

U prvom razredu bila je jedna lijepa djevojčica Katica koja nije htjela ostati u školi bez starije sestre koja je išla u četvrti razred. Ja sam se nadao da će to biti par dana, ali kad sam pokušao nagovoriti nju da ostane kako bi oslobodila sestru da nije cijeli dan u školi ona bi se panično držala sestri za haljinu. Razgovarao sam i s roditeljima koji su bili ugledni ljudi u selu i imali su više djece i svi su bili dobri đaci. Oni kao ni ja to nisu znali objasniti. Ja sam se trudio da na nastavi bude zanimljivo, a nju bih uvijek pohvalio kad nešto dobro učini, ali stanje se nije mijenjalo.

Jednog dana došao je u obilazak škole upravitelj iz Drenovca. Popričao sam i s njim o ovom slučaju, a on je rekao da to tako ne može i potjerao stariju djevojčicu kući i rekao da Katica mora ostati sama. To je izazvalo tako paničan vrisak i držanje za sestru, a on je pokušavao djevojčicu silom otrgnuti, ali nije išlo. Ja sam znao da je sad još pogoršao stanje. Usput je pregledao dokumentaciju i vidio da nisam prošli tjedan upisao u dnevnik što sam radio pa je uzeo dnevnik i odnio ga u matičnu školu. Pokušao sam mu objasniti da radim po cijele dane (a tada smo radili i subotom) pa nisam stigao, ali nije vrijedilo. Tada sam shvatio da je u školi važnije ono što napišeš nego ono što radiš.

Što se Katice tiče dogovorio sam s roditeljima da ćemo pustiti da ona sama preraste te probleme, a starijoj sestri smo dali mogućnosti da dok boravi sa sestrom može napisati svoje zadaće ili raditi nešto što joj je korisno i zanimljivo. Koliko se sjećam to je potrajalo nekoliko mjeseci i Katica je odjednom sa smiješkom ostala sama u školi. Iz tog slučaja sam saznao da problem koji se javi kod nekog djeteta u procesu odrastanja uvijek je jedinstven i kasnije u cijeloj svojoj praksi nisam više imao takav slučaj.

Moji đaci u Bučju

BORO

Ljudi koji su vodili brigu o školstvu odlučili su nakon par mjeseci da prime jedan broj mladih ljudi sa završenom bilo kojom srednjom školom kako bi se nastava mogla normalnije odvijati. U Bučje je došao Boro koji je imao završenu ekonomsku školu. On je bio jedna vedra i optimistična osoba s kojom mi je bilo lijepo surađivati. On je preuzeo treći i četvrti razred, a ja prvi i drugi, ali mi je ostao Muzički odgoj u matičnoj školi u Drenovcu, a i kasnije kad sam prešao u drugu školu opet su tražili da držim Muzički odgoj u matičnoj školi u Pleternici. Tako da sam ja cijelo vrijeme uz razrednu nastavu izvodio i nastavu glazbe u višim razredima.

Kako smo opet imali problema s prehranom Boro je jednog dana rekao da on ide kod svoje „stare“ i donijet će nešto posuđa i mi ćemo sami kuhati. I stvarno sutradan on se vraća s ruksakom na leđima, a iz njega vire tavice, poklopci, kuhače. Ode on na školski tavan i tamo uhvati dva mlada goluba i lijepo nam napravi paprikaš. Jedini je bio problem što je donio samo jednu žlicu pa dok je jedan jeo drugi je morao čekati, ali i to smo kasnije riješili.

Iako je on bio slične naravi kao i baka Mara s njom nije imao idilične odnose. Ona bi ujutro rano došla da počisti školu, naloži vatru i donese drva i lupala bi na ulazna vrata. Mi smo se dogovorili da svaki dan ide drugi od nas dvojice otvoriti vrata. Bori je uvijek bilo vruće, a kad su došli topliji dani on je spavao gol samo u kupaćim gaćama. Kad je jedno jutro takav došao i otvorio vrata baka Mara je počela vikati: „Ju, ju, gol došo pridame“, i pobjegla. Sutradan ja otvorim vrata, a baka Mara okrenuta leđima i pita: „Koji je?“ Kad je čula da sam ja kaže: „A dobro je. Ja mislila da je opet ona ždripčina. Ej, došo gol pridame.“ Kad je Bori došla u posjet njegova djevojka odveo ju je pokazati baka Mari, a ona će: „Joj rano pa prošli put si neku drugu doveo.“

Moj kolega Boro

Jednom smo nas dvojica išli iz sela i došli do Orljave i kad smo prešli most na drugoj strani je ležala voda. Bila je zima i tlo je bilo smrznuto, ali ta voda je nekako bila iznad leda. Što ćemo sad? Ma ništa sad ćeš ti vidjeti, kaže Boro, izuje cipele i čarape i kaže meni – drži: Zasuče nogavice, mene zaprti na leđa i prenese tih stotinjak metara preko vode. Kad smo došli na suho imali smo neki šal kojim se obrisao. Ponovno obuo suhe čarape i cipele i nastavili smo dalje. Takav je bio Boro.

Jednom prilikom sam imao neke obaveze u Požegi i kako sam ih obavio krenuo sam prema stanici kad vidim kako sa stanice dolazi jedan mladić isti ja – moj kaput, moje hlače… Ja se naravno ljutim jer mi je to roba koju čuvam za neke svečanije prilike, a on veli: „Šta kažeš, kako mi stoji?“ Poslije su u selu pričali kako nas dvojica koji se prije ustane obuče bolje stvari.

KOMBINACIJA

Ja sam od prvog dana svojeg učiteljevanja izvodio nastavu u kombiniranom odjeljenju. U početku dok sam bio sam radio sam s dva kombinirana odjeljenja i još u matičnoj školi s predmetnom nastavom u čistim odjeljenjima. Kad je došao kolega Boro onda sam se više mogao posvetiti svom kombiniranom odjeljenju. Prvo što sam uvijek planirao pripremajući se za nastavu da izdvojim ono što oba razreda mogu imati zajednički. To je svakako tjelesni odgoj i glazbeni odgoj, djelomično se mogu povezati i sadržaji prirode i društva gdje se teme uglavnom poklapaju, ali se šire u koncentričnim krugovima.

Škola u Bučju

Druga važna stvar je mogućnost samostalnih aktivnosti učenika tzv. „tihi rad“. Kad s jednim razredom imam nastavnu jedinicu u kojoj se moram više s učenicima direktno baviti onda za to vrijeme drugi razred mora imati aktivnost koju mogu obaviti bez moje pomoći, a ta aktivnost treba vremenski trajati od prilike kao i moja direktna nastava. Isto tako je važno prvo učenicima objasniti njihov „tihi rad“, a tek onda krenuti s direktnim poučavanjem u drugom

razredu. Budući da sam ja kao dijete također išao u Svilaju u kombinirano odjeljenje meni je to sve bilo blisko.

Mnogo je složenije ako u jednom odjeljenju imamo tri ili četiri razreda. Za kombinaciju od četiri razreda jedno od rješenja je tzv. smjena i pol. Najprije se ima dva sata s dva razreda, a onda dolaze i ostala dva i realiziraju se predmeti koji se mogu djelomično povezati. Nakon toga prva dva razreda odlaze kući, a nastava se nastavlja s preostala dva razreda.

ZDRAVLJE

Prevelike radne obaveze i loša ishrana ostavile su traga na moje zdravlje i negdje oko polugodišta sam se razbolio. Otišao sam kod liječnika u Pleternicu, a on me naručio sutradan za vađenje krvi. Ustao sam rano da stignem na jutarnji vlak i morao sam biti na tašte zbog vađenje krvi. Kad sam došao na red i kad su mi izvadili krv izašao sam na zrak da nisam u zagušljivoj čekaonici. Kad sam došao k sebi neki ljudi su me dizali svog krvavog na stazi kraj zgrade ambulante. Očito da sam se bio onesvijestio. Odveli su me u ambulantu i sestre su mi pokušavale zaustaviti krv, ali nisu uspijevale budući da sam nekako kad sam padao u nesvijest pao na lice i razbio nos. Na kraju su nekako uspjele s nekim gazama koje su uvukle duboko u svaku nosnicu. U dvorištu je bio neki manji stan u kojem su živjeli dvoje starijih ljudi i oni su me doveli kod sebe i tu sam ležao na nekom ležaju dok mi nije došlo vrijeme za vlak. Sjećam se da mi je ta baka dala i doručak.

Naravno trebalo je sad proći kroz cijelu Pleternicu onako krvav i izubijan. Ljudi su se okretali za mnom i vjerojatno su mislili – al je ovoga netko dobro nalupao. Nisam mogao svima objašnjavati što mi se dogodilo pa sam se tješio time da će eto ovima koji su me sreli biti danas zanimljiv dan i imat će o čemu pričati kod kuće i nagađati što mi se dogodilo.

Kad sam onako izubijan i s dvije krvave gaze koje vire iz nosnica došao kući Boro koji je sve znao okrenuti na šalu počeo se smijati i govoriti da ja glumim purana. Ipak srećom je on nešto pripremio za ručak pa smo poslije mogli pričati o tome što mi se dogodilo. Sve se to zbilo upravo početkom zimskih praznika pa narednih dana nisam imao obaveze u nastavi. Otišao sam kod moje Julke u Sovski Dol i do kraja praznika već sam bio kao nov i mogao sam nastaviti sa svojom učiteljskom avanturom.

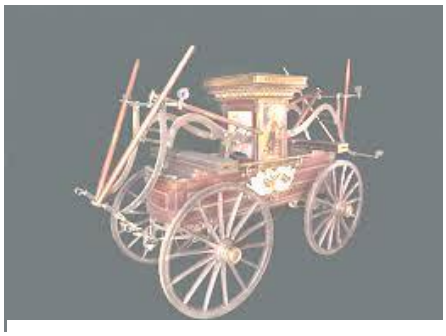

Željeznička stanica u Pleternici

VATRA

Požari u našim selima uvijek su bili realna opasnost. Gospodarske zgrade imaju drvene krovove pod koje se ljeti naveze puno sijena koje je potrebno za konje i krave jer preko zime nemaju druge hrane. Tu je i velika kamara slame koja se koristi za stelju u štalama, a sve je to vrlo zapaljivo. Osim toga vatra je stalno prisutna ili u kuhanju ručka, ili ispod kotla za kuhanje napoja, tu je i krušna peć s prilično jakom vatrom. Uvijek postoji opasnost da vatra pobjegne i otme se kontroli. Kako u to vrijeme nije bilo na selima ni telefona, a niti druge mogućnosti da se dozovu profesionalni vatrogasci kao danas, na selima su osnivana vatrogasna društva koja imaju u Slavoniji dugu tradiciju. U slučaju požara brzo bi se okupili i zajedno s domaćinima nastojali spasiti ono što se može.

Za vrijeme mog boravka u Bučju dogodio se jedan požar. Strčalo se cijelo selo kako bi pomogli u gašenju. Kako je preko puta škole vatrogasni dom i ja sam odmah potrčao tamo i nas nekoliko je guralo vatrogasno vozilo kakva su jedino postojala u to vrijeme u našim selima. To je bilo vozilo za konjsku zapregu na kojem je bila ugrađena pumpa koja se ručno pumpala tako da bi dvojica pumpala s jedne, a dvojica s druge strane (kao na slici). Brzo smo stigli u dvorište u kojem je bio požar i oni koji su se razumjeli u ovaj stroj odmah su ga pokušali uključiti. No nažalost pumpa nije radila i svi pokušaji da proradi bili su uzaludni. Nije preostalo ništa druga nego da ljudi pokušaju kantama bacati vodu kako bi se barem spriječilo širenje vatre na druge objekte.

Stroj za gašenje bio je neispravan

Sutradan smo u školi nastavu posvetili ovom događaju koji je i djecu jako uzbudio. Djeca su pričala o tome kako su oni doživjeli ovo što se dogodilo, govorili smo i o opreznosti s vatrom i kako se zaštititi, djeca su slikali svoje doživljaje, pisali su pismene sastave na tu temu. Kasnije sam studirajući pedagogiju vidio da je tako s djecom radio Celestin Freinet: djeca bi pisala o svojim doživljajima, a onda bi odabrali najzanimljiviju temu i onda su učili i o pojedinim zakonitostima u prirodi, slikali, računali. Bila je to tzv. „doživljajna nastava“. Mi smo naravno bili i vrlo kritični prema našim mještanima koji eto nisu vodili računa o ispravnosti stroja za gašenje čime je jednoj obitelji nanesena velika šteta. Dogovorili smo s kim treba ići razgovarati da se problem riješi.

ZLATA

S druge strane doline kroz koju protječe rijeka Orljava nalazi se selo Koprivnica koje je od Bučja udaljeno oko 3 km. Tamo je radila moja školska kolegica Zlata koja je išla sa mnom i mojom tadašnjom djevojkom, a danas suprugom, Julkom u isti razred, a njih dvije su i zajedno stanovale u Brodu dok smo išli u školu. Zlata je uvijek bila nepokolebljivi optimista i na probleme koje nije mogla riješiti gledala je s izrekom – Neka se samo riješi i obično bi se i riješilo. Ona je u Koprivnici u školi radila u kombinaciji s četiri razreda, a živjela je sa svojom mamom. Kako je to bilo relativno blizu ponekad bih navratio kod njih, a nekad bi i Boro išao sa mnom, a njena mama teta Paula bi nas obavezno nahranila. Za razliku od mene i Bore koji smo živjeli više Robinzonski one su imale sređen školski stan i sve je tu funkcioniralo kao u svakom dobrom domaćinstvu.

Jednom smo se Zlata i ja dogovorili da ćemo zajedno poći kod Julke koja je radila na području Čaglina. To smo mogli samo nedjeljom kada sam ja i tako obično išao tamo. Krenuli smo ranim jutarnjim vlakom. Tada su uvedeni šinobusi. U Pleternici se trebalo presjedati na šinobus koji vozi za Osijek. Od Čaglina do mjesta gdje je Julka radila bilo je još 8 km. Budući da smo mi tada puno pješačili to nam i nije bila neka velika udaljenost. Svoj dolazak nismo nikako mogli najaviti jer nije bilo telefona ili mobitela te je naš dolazak bio iznenađenje za Julku i njenu mamu koje su zajedno živjele u Sovskom Dolu. No kako su Zlatu obje voljele to je bilo vrlo radosno iznenađenje. Popodne smo opet išli 8 km do Čaglina na večernji vlak i tako do Sulkovaca, a onda Zlata i ja svatko u svoje selo jer sutra nas čekaju đaci.

Kolegica Zlata uvijek je nasmijana

Kad sam jednom došao kod Zlate na moje iznenađenje pokazala mi je da je kupila motor. Bio je to onaj manji tomosov motor. Zlata je odmah predložila da me malo provoza, a ja sam pitao da li ona stvarno to zna voziti. Rekla je da je već stari vozač i vozi već tjedan dana. I projurili smo mi kroz Koprivnicu i išli do Ratkovice, pa prema Sulkovcima. Međutim tu prema Sulkovcima je na cesti bio dosta veliki uspon pa je taj motor jedva išao i činilo se da će stati pa sam ja jednostavno sišao s motora kako bi se bez mene lakše popeo. Budući da Zlata to uopće nije primijetila iznenadila se kad se popela do vrha da mene nema na motoru i kad me vidjela dole od srca se stala smijati kako to samo ona zna. Ona od tada priča kako sam joj ja ispao s motora i da me je skoro uz put izgubila.

Kad smo se Julka i ja naredne godine odlučili vjenčati kumovi su nam naravno bili Zlata i Boro. Budući da je Boro bio zadužen za stvaranje vedre atmosfere matičar u Čaglinu je rekao da nikad nije imao tako vedre i simpatične ljude na vjenčanju. Zlata sa svojim suprugom Stipom danas živi u jednom mjestu nedaleko Zadra i imaju kuću koja se stvarno može nazvati „kućica u cvijeću“. Kad smo ih supruga i ja neke godine posjetili onda je nastala i ova slika koju sam joj poklonio.

UČITELJSKI TEČAJ

U vrijeme zimskih praznika u Brodu je u Učiteljskoj školi organiziran tečaj za ljude koji su ušli u škole bez pedagoškog obrazovanja, pa je i Boro dobio poziv. Ja sam Bori predložio da ode kod mog tate koji i tako je i učinio. Boro se mom tati onako otvoren i otkačen uvijek spreman na šalu i smijeh od prve svidio, a i moj tata Bori.

Kad se vratio bio je oduševljen s njim. Govorio je da mi je „stari“ prva liga i da je super. Naravno da sam se zainteresirao što ga je toliko oduševilo i saznao sam da su mene ogovarali jer je moj „stari“ smatrao da nema smisla da sam se ja odmah zalijepio za prvu curu jer ima cura i treba prvo malo proživjeti, a ne odmah se vezati za jednu. Bori je ta tema legla samo tako i odmah je i on prihvatio – Ma je i ja sam mu to govorio (a laže) ima cura, a on se zatelebao preko ušio i odmah bi se ženio. Čak je mene pitao hoću li mu biti kum. Kaže da mu je moj stari pričao kako se on oženio kad je imao preko trideset godina, a dotle je svirao s tamburašima, igrao nogomet, družio se s prijateljima, a cura je uvijek bilo. Kako su se kasno vraćali kući budući da su on i brat bili bravari napravili su neki šuplji

ključ kojim se moglo izvana otključati vrata, a nikome nije bilo jasno u jutro kako su ušli. Rekao sam Bori: „A nećeš ti više ići tamo!“. „Ma mi smo ti sad pajdaši i mogu kod njega kad god hoću“, kaže Boro.

Josip Bognar: Sokačić zimi

Inače se žalio na jednog psa koji je dežurao na ulazu u tu malu ulicu Sokačić koja spaja Budainku s Jelasom. Ta je ulica u to doba bila živo blato i samo se moglo proći po uskoj stazi kraj koje je bila jedna daščana ograda. Kako je izgledala ta ulica kad se razblati vidi se na slici koju je naslikao moj bratić Jožika. Na jednom mjestu u toj ogradi, gdje je bila jedna daska malo kraća, dežurao je jedan pas koji nije lajao nego je čekao da netko naiđe i kad mu je glava bila kod te rupe on bi naglo zalajao i poslije kao onaj pas u crtanom filmu čuješ kao da se smije nakon psine koju je napravio. On je Boru dočekivao svaki dan dok jednog dana, nakon što mu je ponovno zalajao na uho, Boro nije produžio do tatine kuće i otišao u šupu i tamo pronašao neki štap i vratio se kako bi psu vratio milo za drago. Kaže da na njega nije više lajao. „A vidi pas s kim ima posla, samo ne znam što će ti reći ovi sve brojniji ljubitelji pasa,“ kažem ja.

Zanimljivo je bilo da je nekoliko dana poslije Borinog povratka iz Broda došla jedna cura za njim. Čini mi se da njemu to baš i nije odgovaralo pa ju je relativno brzo otpratio na vlak sve pazeći da ne vidi baka Mara. Ali baka Mara sve vidi i sve zna…

EJ TRI SAM DANA …

Bučje i susjedno Zagrađe su vrlo interesantna sela s folklornog aspekta. U vrijeme dok sam ja bio u tom selu većina žena je još nosila šokačku nošnju (pa i neke djevojčice) koja se naziva graničarska za razliku od ostalih sela Požeške kotline koje nazivaju paurija. Desetak godina kasnije radio sam s folklornom grupom iz Zagrađa pa znam da se tu zadržala ne samo vrlo lijepa nošnja (tzv. vezenke) nego i zanimljiva glazba. Te godine dok sam bio u Bučju s tim folklornim aspektom se nisam stigao baviti, ali sam zapamtio i kasnije zapisao jednu pjesmu koju su pjevale djevojke kad su se okupile nedjeljom u školskom dvorištu. To je bilo zapravo tzv. „šetano kolo“. Melodija je jednostavna i odvija se u slavonskoj pentatonici, a pjeva se tako da jedna djevojka „počimalja“ pjeva prvi glas, a sve ostale kako to kažu „polažu“ tako da pjevaju tercu, ali povremeno, ako su pjevačice dobro upjevane, se prelazi i u troglasje. Uspio sam zapisati riječi prvih kitica, a mislim da su dalje išle varijacije na tu temu. Naime djevojke pjevaju da su kako kažu „krpale maramicu“ odnosno vezle nekom momku, a sve je to zapravo šala jer one pjevaju da bi dok to rade sjedile u jarku ili bi sjedile na zovi (bazga) ili na šljivi. Evo tih riječi, a u prilogu je i melodija napisana u programu NWC koji je zgodan jer odmah čujemo i kako te note zvuče. Doduše to je tzv. Synth Voice, a ne pravi glas ali nadam se da to neće umanjiti doživljaj.

Ej tri sam dana sjedila u jarku
Ej i krpala maramicu Marku.

Ej tri sam dana sjedila na zovi
Ej i krpala maramicu Jovi.

Ej tri sam dana sjedila na šljivi
Ej i krpala maramicu Ivi.

https://vimeo.com/315421195

OMLADINA

Već prvih dana po mom dolasku došla je grupa mladića u školsko dvorište i stidljivo nešto razgovaraju. Kad sam im prišao i upoznao se s njima rekoše mi da bi željeli da se u selu nešto događa što se mladih tiče. Naravno da sam obećao pomoć. U mojoj sobi bi se obično našlo po nekolicina njih pa bismo razgovarali što bi se moglo raditi i za što imaju interesa. Iskristaliziralo se da ima onih koji bi željeli učiti svirati, a mogli bismo organizirati i izvođenje jedne dramske predstave. Razgovaralo se i o sportu.

Suradnja s omladinom

Prvi slobodni dan smo otišli nas nekoliko kod mene u Brod gdje sam ja još ranije prikupio instrumente od sastava u kojem je kao mladić svirao moj tata. Bili su u dosta lošem stanju, ali kako je tata imao radionicu ja sam ih polijepio, zamijenio pokidane prečke i naravno stavio nove žice. Kad smo donijeli instrumente mogli smo početi s učenjem sviranja. Pripremali smo i dramsku predstavu, ali smo u početku imali problem s djevojkama jer ih roditelji nisu puštali. Taj tradicionalni odnos prema ženskoj djeci bio je prisutan i s djevojčicama jer nisu dozvoljavali da se skidaju u sportsku opremu (šorc i majica) dok to za dječake nije bio problem.

Ipak smo uspjeli nagovorit i nekoliko djevojaka da nam se pridruže i dramska predstava je bila vrlo uspješna. Izveli smo je u učionici tako da smo podij koji se nalazio u učionici podigli na klupe, ogradili s nekoliko letava i objesili ponjave koje su oni donijeli od kuća. S učenjem sviranja smo bili manje uspješni, ali vjerujem da je i to za neke bio poticaj da se time kasnije bave.

Plan okoline Bučja

Ovi mladići na slici su mi pomogli da upoznam okolicu sela i put prema selu Lovčić što mi je trebalo kako bih s djecom učio o planu i karti te ih uvodio u kartografsku pismenost.

OPSA SASA NE BOJIM SE PASA

Ovaj bećarac mi je često tih dana dolazio u sjećanje. Kaže: „Opsa sasa ne bojim se pasa i sinoć su lajali al me nisu ujeli.“ Kako zimi rano padne mrak, a u jutro sporo dolazi dan kad bih morao na sjednicu u Drenovac u matičnu školu, ili u trgovinu koja je bila u Drenovcu ili na stanicu u Ratkovicu bila je prava umjetnost proći kroz ovo dugo selo Drenovac po mraku. Iako bih išao sredinom puta uvijek bi se uzbudio neki pas i počeo bjesomučno lajati i što ga više tjeraš on sve više laje. To ostali psi iz susjedstva prepoznaju kao poziv i vrlo brzo se skupi čopor ljutih pasa pa je prava umjetnost da ih se nekako riješiš. Ne pomaže nikakvo prijateljsko uvjeravanje, jedino ako izdržiš tih par desetaka metara onda se oni i sami povuku jer si došao izvan teritorija koji oni drže pod kontrolom. No kako je selo vrlo dugačko već nakon nekog vremena u drugom dijelu sela opet ista situacija. Ne vrijedi ni lagano hodanje, kao ni brzo, a pogotovo ne trčanje jer to ih posebno ohrabruje za napad.

Danas mnogi drže pse kao kućne ljubimce i ti psi nisu agresivni, ali to tada u selima nije bio slučaj. Psi su držani na lancu, a noću bi bili puštani i oni bi lajali, pa i grizli sve one koje ne poznaju. Pričalo se kako je jedan domaćin svake noći dolazio kući pijan i pas ga je prepoznavao. Jednom je došao trijezan i pas ga je ugrizao. Inače u to vrijeme kad nije bilo struje ljudi su se noću bojali i psi koji laju oko kuće na sve što se kreće pružali su im osjećaj sigurnosti kako od dolaska neženjenih ljudi, ali i životinja (npr. lisica koje dolaze u posjet kokošima). Mene je kao dijete u Svilaju ugrizao takav pas kad su me poslali noću po djeda koji je bio na razgovoru kod prijatelja: Ja sam trčao stazom, a on je izjurio iz jednog dvorišta ugrizao me za nogu i kad sam pao još jednom me ugrizao i pobjegao. Sad je bilo pitanje kako proći kroz selo a da mi se to ponovno ne dogodi.

Pitam ja ove mladiće u Bučju, za koje znam da i sami hodaju noću, i oni mi otkriju tajnu. Kažu morate nabaviti bateriju i onda kad prvi pas napadne odmah mu posvijetliti u oči i on će se povući. No nikako ne treba čekati da se okupi cijeli čopor jer onda ni baterija ne pomaže. I stvarno čim sam nabavio bateriju više nisam imao problema jer bi pas bio iznenađen ovim svijetlom koje je u debelom mraku kojim je ovijeno selo izgledalo mnogo jače nogo što u stvari jest. Pas bi podvio rep i pobjegao, a to je bila poruka i drugima da ne dolaze. Sad bi onaj bećarac mogli dopuniti: „Opsa sasa ne bojim se pasa, tko bateriju ima lako će sa psima.“

Drenovac je jedno je od vrlo dugačkih sela

Matična škola u Drenovcu

BUČJE DANAS

Bučje je danas, kao i ostala slavonska sela, lijepo uređeno selo povezano asfaltnom cestom s ostalim naseljima, ima dosta novih i lijepo uređenih kuća, ali je zadržalo i onu svoju tradiciju koja ga čini posebnim. Iz tog sela kao i ostalih se odlazi pa je sve manje stanovnika, a sve više praznih kuća. U vrijeme kad sam bio učitelj u Bučju selo je imalo oko 600 stanovnika, a danas ima oko 300 dakle upola manje. Vjerujem da je tako i s đacima u ono vrijeme bilo je oko 6o djece od prvog do četvrtog razreda. Ja sam u Bučju ostao godinu dana jer mi je slijedio odlazak na služenje vojnog roka, a po povratku smo supruga i ja tražili slobodno mjesto u kojem ćemo moći zajedno raditi. Od mjesta koja su tada bila slobodna odabrali smo Kuzmicu i tu proveli 10 narednih godina. Ipak u Bučju je bila prva godina mog učiteljskog poziva koje se još uvijek rado sjećam.

Baku Maru sam posjetio nekoliko puta i želio sam je smjestiti u staračkI dom, ali ona nije htjela. Rekla je da ima jednog rođaka koji je advokat i da on brine za nju, a ona mu je ostavila kuću i zemlju koju je imala. Jedino je rekla da je vidjela kako ovi mladi nose sad neke japanke pa bi i ona to voljela imati preko ljeta. Kad sam joj donio japanke šalio sam se kako ona eto prati modu i nosi sve što vole mladi. Rekla je da joj se sviđaju japanke jer ideš bos, a nisi bos. I u dubokoj starosti nije ju napustio njen vedar duh i smisao za šalu.

https://vimeo.com/315420124

KUZMICA

Još dok sam bio na odsluženju vojnog roka ja sam se interesirao o mogućnostima izvanrednog studiranja. Moj izbor je bio između Likovne akademije, Muzičke akademije i pedagogije i sociologije. Moram reći da su mi svi fakulteti na koje sam poslao upit pismeno odgovorili i kad sam usporedio sve informacije odlučio da ću upisati pedagogiju i sociologiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu kao izvanredni studij.

Škola u Kuzmici

Kad sam došao u Kuzmicu u područnu školu našao sam katastrofalno stanje. Većina prozora bez stakla, u učionicama pod nauljen rabljenim uljem, ali pun rupa. Kad otvoriš vrata, koja se ne mogu zatvoriti, odmah staneš u rupu na podu. Klupe stare kao kad sam ja išao u školu, ali klimave i dotrajale učvršćene čavlima koji dok djeca sjede polako izlaze pa djeca poderu odjeću. Na hodniku dva velika

prozora od kojih je donji dio potpuno istrunuo i bez stakla, a na stanu prozori zabijeni čavlima i ne mogu se otvoriti, a vlaga do stropa. Jesen je i dolazi zima. U matičnoj školi Pleternica kažu nemaju novaca, ali su nam poslali drva za ogrjev, metle i krpe za čišćenje.

Sazovem Školski odbor i oni predlažu da pođemo od kuće do kuće i prikupimo dobrovoljne priloge kako bismo mogli izvršiti najnužnije popravke. Budući da u školu idu djeca iz četiri sela bio je to veliki posao obići sve, ali treba reći da su ljudi zaista spremno pomogli koliko je tko mogao. Sad je trebalo naći majstore, nabaviti materijal, osigurati prijevoz, a ja sam u međuvremenu upisao studij. I sjećam se kao danas ja čitam Hegelovu „Filozofiju povijesti“, a razmišljam kako ću nabaviti cement i kako naći prijevoz. Sreća jer bila što smo mi izvanredni studenti imali mogućnost svaku godinu ići dvije godine tako da smo do zime uspjeli izvršiti najnužnije popravke u školi.

KOLEGA

Jednog lijepog jesenskog dana u vrijeme između dvije smjene djeca su došla ranije i igraju se u školi i oko nje. Odjednom utrče k meni u stan i kažu kako se Kolega baca kamenjem na školu. Nemam pojma kakav Kolega i zašto to radi, ali u strahu da će mi pogoditi koje dijete ili porazbijati prozore koje smo jedva nedavno ostaklili. Istrčim na ulicu i vidim preko puta, koji je upravo nedavno nasut dosta krupnim kamenom, sjedi na stepenicama od trgovine jedan mlađi čovjek u ishabanoj lugarskoj uniformi. Ja mu pridem i izgrdim ga što pravi gluposti. Kažem mu da to ne smije raditi jer ću inače zvati miliciju. „Idi, zovi Majana“, kaže on ljutito. Budući da sam mu održao „bukvicu“ ja krenem natrag u školsko dvorište odjednom meni pored glave proleti jedan veliki kamen i udari u ogradu.

Djeca pred školom

Sad ja vidim da sam nešto krivo napravio, a po načinu kako govori vidim da je to osoba s teškoćama. Ako produžim dalje vjerojatno će doletjeti i drugi kamen koji me možda neće promašiti, a gore s prozora sve promatraju i djeca. Ja se vratim i počnem pričati pomirljivo i kažem mu: „Čuj, nećemo se nas dvojica svađati.“ „A zašto se oni meni pidaju?“ kaže on ljutito i pokazuje na djecu. Ja kažem da oni to ne smiju raditi i kažem djeci da svi siđu s prozora i idu „u razred“ kako se uobičajeno govorilo. Djeca su me odmah poslušala i to je njemu naglo promijenilo raspoloženje i on počne plačljivo: „Uco, oni meni stalno pidaju i svasta lade.“ „Ne smiju više“, kažem ja, „ti uvijek dođi k meni ako ti nešto rade i ja ću to riješiti.“ On ode sretan kao dijete i sve poskakuje, ali nakon nekog vremena evo ga k meni u stan: „Uco, aj mi daj za cigaje“. Ja mu dam nešto novaca i on ode sav sretan.

Ovaj događaj sam često pričao mojim studentima jer se na ovom primjeru jasno vidi kako ljudi reagiraju kad su im ugrožene osnovne potrebe. To je kod ove osobe koja je intelektualno bila na razini djece osnovne škole bilo još vidljivije. Ja sam tek poslije saznao da je on usvojen kao dijete kod jednog lugara koji mu je davao svoju iznošenu odjeću i svi su ga zbog toga zvali Kolega. On se inače bojao djece (ne znam zašto), a djeca znaju biti okrutna prema takvim osobama i oni su se njemu kad su ga vidjeli počeli rugati. Bojao se i susjeda Marijana koji je bio milicionar i koji ga je jednom istukao, a ja sam prijetio milicijom. Čim je on vidio da ga ja želim zaštititi i da me djeca slušaju ja sam postao

osoba koja zadovoljava njegovu potrebu za sigurnošću i on je radikalno promijenio odnos prema meni.

STVARANJE UVJETA

Trebalo nam je dvije ili tri godine da stvorimo koliko toliko normalne uvjete za život i rad u ovoj školi. Postavili smo parkete u obje učionice i u stanove, popravili prozore i vrata na školi i oličili ih, na stanu smo dali napraviti pet novih prozora do ulice, cijelu stambenu zgradu smo podsjekli i izolirali kako bi zaustavili vlagu, obili staru žbuku i nanovo je ožbukali, pretresli krov i na školi i na stanovima, nabavili novi namještaj u obje učionice, kupili televizor u školi, nabavili instrumente za tamburaški orkestar. A kad smo nakon deset godina odlazili iz te škole bio je uveden vodovod, napravljena metalna ograda oko školskog dvorišta, uređeni učiteljski stanovi, opremljene učionice, uređen park s mnogo cvijeća i još mnogo toga. Za sve to smo sredstva sami stvarali. Kasnije se uključila i matična škola pa su nam na sredstva koja sami osiguramo dali isto toliko. Osim dobrovoljnih priloga glavni izvor prihoda bile su zabave i priredbe koje su održavane u starom dvorcu, gdje smo imali jednu veću salu i nekoliko pomoćnih prostorija, a s djecom smo išli na branje kukuruza, ali smo prije dogovorili za što ćemo sredstva iskoristiti.

Učiteljski tim Ana, Mirjana, Ladislav i Julijana

Djeca su bila oduševljena što se u školi mnogo toga događalo i mijenjalo na bolje pa su i sama u tome rado sudjelovala. Trebalo ih je vidjeti kad je stigao novi namještaj. Iako ih nitko nije pozvao svi su se okupili i unosili stolove i stolice, a iznosili stare klupe. Slično je bilo i kad smo nabavili televizor jer tada još većinom djeca kod kuća nisu imali televizore, a emitirane su i TV emisije za školu koje smo redovno gledali. U Pleternici sam u spremištu našao novi grafoskop koji nikom nije trebao pa mi je direktor rekao da ga mogu uzeti. Bio je u Pleternici i jedan broj starih tambura pa su nam i to dali, a mi smo dokupili dvije bisernice i berde i tako smo mogli početi vježbati sviranje. Uskoro smo imali dječji tamburaški orkestar, ali i omladinski sastav koji je svirao na zabavama koje su nam bile izvor prihoda kako za školu, ali i za potrebe omladine koja je bila vrlo aktivna.

Naš učiteljski tim činili su Ana, Mirjana, Ladislav i Julijana. Bili smo mladi ljudi i ništa nam nije bilo teško urediti i uživali smo u svom lijepom i plemenitom poslu.

OPET KOLEGA

U školi smo imali oko 100 učenika u četiri čista odjeljenja. To je puno djece na malom prostoru pa sam stalno morao krpati ogradu od letava jer je bila dotrajala, a kako su se djeca hvatala za nju letve su stalno otpadale. Ograda je inače bila važna jer je s dvije strane škole bila cesta i tražili smo od djece da ne izlaze na ulicu zbog opasnosti od prometa. Jednom prilikom ja krpam ogradu tako da otpale letve ponovno zabijam koristeći čavle koji su već bili korišteni tako da ih ispravljam. Odjednom evo ti Kolege:

„Uco, šta ladis?“ „Ma evo vidiš, pokušavam pokrpati ovu ogradu.“ „Pa nemas ni eksela“, kaže on i otrči skakučući. Nakon nekog vremena on stiže iz trgovine i nosi pune ruke novih eksera. „Uco, ja donio eksela“ i daje mi ih sav oduševljen, te ode dalje svojim putem. Ne znam da li je on to kupio ili su mu u trgovini dali, ali eto on je pokazao da mi želi pomoći.

Jednom ja držim nastavu kad evo ti njega u učionicu sav uplakan. Kaže, da ne može proći kroz selo jer ga tamo čekaju neka djeca i da ih se boji. Ja zaposlim učenike i krenem s njim govoreći, da njemu ne smije nitko ništa i da se ne treba bojati, a on će: „Uco, ali oni se meni pidaju.“ Ja kažem da više neće i da ću im ja reći da više ne smiju. Kad sam ga dopratio do kraja sela on ode veselo poskakujući.

Ovaj čovjek je primjer kako osoba koja ima poteškoća ako joj se ne pruži stručna pomoć u razvoju ostane na nekom nižem stupnju. Sredina mu ne pomaže nego se s njim izruguju, pa čak i djeca, i on postaje ridikul. Čak ga ne zovu ni po imenu nego po nadimku koji je također ismijavanje. Sjećam se da se u tadašnjim psihologijama osobe koje su na nižem stupnju inteligencije čak nazivalo pogrdnim nazivima debil, imbecil i idiot. Kako je mukotrpan proces socijalizacije za takvu osobu teško nam je i zamisliti. On se opire svemu tome i strahovima, i suzama, i tepanjem (neurotske pojave), ali i verbalnom i fizičkom agresijom (psihopatske pojave). Iako sam i sam gotovo bio žrtva njegove agresije kad je osjetio da ga želim zaštititi i da ga uvažavam on je u meni vidio prijatelja.

Preko puta škole bila je jedna radna jedinica poljoprivrednog kombinata (na slici) koji su nam kad je trebalo uvijek bili spremni pomoći bilo prijevozom bilo nekim drugim uslugama.

VODA

Poznato je da bez vode nema života, a u ovoj školi bio je vrlo dubok i dobro uređen bunar s velikom ručnom pumpom. Navodno je to svojevremeno izgradio UNICEF, a pumpa je bila slična ovoj na slici.

Jedini problem je bio što se tim pumpama nakon nekog vremena istroši koža na klipu i jednostavno pumpa više ne radi. Budući da je ta pumpa stalno bila u upotrebi to se događalo relativno često. Na sreću u mjestu je bio jedan izvrstan majstor koji se bavio svim poslovima oko bunara i on bi čim pumpa prestane raditi još istog dana došao, spustio se u bunar (zbog velike dubine pumpa je imala radni cilindar u sredini bunara). Na žalost jednog dana radeći u bunaru u jednom od susjednih sela majstor je naišao na neki plin koji ga je ugušio. Tako sam ostao bez majstora, a svi mi bez jednog dragog čovjeka.

Kako je nakon nekog vremena pumpa opet prestala raditi nije bilo druge nego da primijenim načelo „uradi sam“. O toj pumpi je ovisilo stotinjak školske djece i dvije obitelji s malom djecom pa jednostavno nismo mogli biti danima bez vode. Spustio sam se po ugrađenim željeznim držačima do radnog cilindra, zavezao ga užetom koje sam gore zavezao za pumpu, odvrnuo vijke i izvadio klip. Sad je trebalo vani rastaviti klip, izvaditi staru kožu i izrezati novu (jer originalnih dijelova nije bilo budući da je pumpa strane

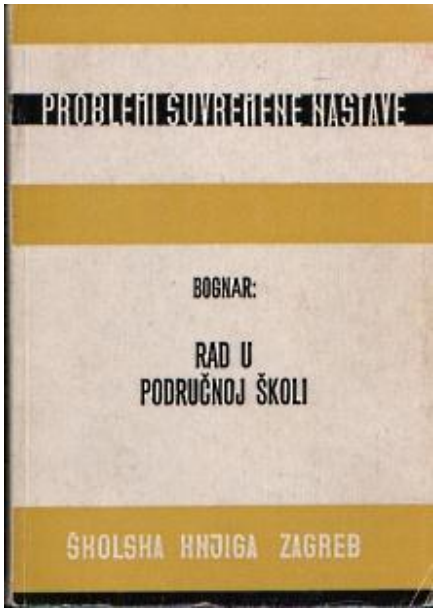
proizvodnje). Slijedilo je ponovno spuštanje u bunar, postavljanje klipa, te pažljivo podizanje cilindra i njegovo pričvršćivanje vijcima. Ako bi nešto bilo pogrešno odrađeno trebalo je cijeli postupak ponoviti.

Ova „pedagoška avantura“ trajala je nekoliko godina dok nismo prikupili novac za hidrofor i uveli vodu i u školu i u stanove.

PIŠKENJE I KAKANJE

Poseban problem imali smo s korištenjem WC-ea. To su bile drvene sjedalice koje su bile u lošem stanju, vrata su bila s pokidanim šarkama. Iako smo te daske i vrata popravili nitko od djece nije sjedao na WC nego bi se popeli gore i popiškili i pokakali i po sjedalicama, a drugi koji bi poslije došli pokakali bi se po podu. Na kraju jedne smjene jednostavno se više nije moglo ni ući jer je sve bilo „minirano“. Umjesto toaletnog papira kojeg nismo imali stavili smo dovoljan broj narezanog novinskog papira, a s djecom smo razgovarali o načinu korištenja WC-ea, ali ništa nije pomoglo. Stvorena je navika koju je bilo teško promijeniti. Kažu – Navika jedna muka, odvika sto muka.

Već pomalo očajan zbog ovog ozbiljnog problema razgovarao sam s jednim medicinskom tehničarom koji je došao dogovoriti cijepljenje djece i on mi predloži da probamo s uvođenjem dežurstva. To mi se učinilo kao odlična ideja. Mi učitelji smo se dogovorili s djecom da će pored redara koji brinu o

stanju u učionici biti i dežurni u WC-eu koji će za vrijeme odmora za svakim prekontrolirati u kakvom stanju je ostavio WC-e iza sebe. Ako netko ide za vrijeme nastave na WC (što su mnogi i činili) odmah ide i dežurni za njim. Ako se popiškio ili pokakio tamo gdje ne treba mora to za sobom počistiti. Na raspolaganju je bila kanta s vodom i pribor za čišćenje. Ako dežurni/dežurna ne otkrije tko je napravio nered sam/a mora počistiti. Djeca su to rado prihvatili jer su i oni bili žrtve tog nereda u WC-eu. Nakon tjedan ili dva uhodavanja stanje se polako počelo mijenjati, ali nismo još dugo smjeli prestati s dežurstvima jer bi se sve opet vratilo na staro. Moram odati priznanje učenicima koji su se zaista svi skupa potrudili da se stanje promijeni i zahvaljujući njima i njihovim dežurstvima stanje se popravilo. Pri tome smo svi zajedno shvatili da kad imamo neki problem i zajednički se s njim uhvatimo u koštac mi to možemo riješiti. Ja sam opet shvatio da se ni jedan odgojni problem ne može riješiti bez suradnje s učenicima.

Ja osobno mislim da je stanje toaleta u školi pokazatelj osnovne kulture. Obilazeći škole koje su imale i uređene higijenske WC-e i domare, ali u kojima su odvaljena vrata, pokidane slavine, sjedalice na školjkama, zaštopani pisoari, pokidani vodokotlići i redovno bez toaletnog papira jasno je da se o tome vodi malo brige. Kad sam pisao knjigu „Rad u područnoj školi“ prof. Vladimir Poljak, koji mi je bio recenzent, me pitao zašto pišem o problemu WC-ea u školi jer po njemu to nije neko pedagoško pitanje. Objasnio sam mu moje iskustvo naglašavajući da je to vrhunsko kulturno, higijensko i zdravstveno, a time i pedagoško pitanje.

IZVANREDNI STUDIJ

Ja i danas mislim da je za studij pedagogije i sociologije bio vrlo primjeren izvanredni studij koji je u to vrijeme bio izvrsno organiziran. Svaki semestar smo imali dva tjedna organiziranu nastavu iz pedagogije, a na sociologiji smo se uključivali s redovnim studentima. Tih dva tjedna je moja supruga vodila nastavu i s mojim razredom pa je radila u dvije smjene. Da nije bilo te mogućnosti ne bih mogao završiti ovaj studij jer mi škola ne bi plaćala zamjenu. Studij pedagogije su vodili poznati profesori kao što su Šimleša, Vukasović, Poljak, Mužić, Gabelica, Peašinović, Ogrizović, a sociologiju Supek, Kuvačić, Cvjetičanin, Pribičević.

Vrijeme koje smo provodili u Zagrebu na nastavi istovremeno sam iskoristio za nabavku literature i obilasku domaćih i stranih biblioteka, a imali smo i mi studenti dobru suradnju pa smo jedni drugima nabavljali i posuđivali knjige. Morali smo konzultirati i strane izvore i bila su zadana određena djela koje je trebalo svakako pročitati što mislim da je bilo vrlo korisno. Tada nije postojao Internet i sve ove mogućnosti koje se danas nude, ali postojala je vrlo kvalitetna njemačka biblioteka gdje se moglo posuđivati, ali i naručiti knjigu koja je potrebna, kao i koristiti pedagoške časopise što sam mnogo koristio, a slično je bilo i s bibliotekom pri Američkom konzulatu.

Filozofski fakultet u Zagrebu

Na ispit smo dolazili tako da smo se pismeno obraćali pojedinim profesorima i poslali praznu dopisnicu za odgovor. Sjećam se da sam jednom pozvan na ispit i odlučio sam ići mojim autom (fićom). Jedna starija susjeda zamolila me da i nju povezem jer je trebalo nešto ići u Zagreb. No to jutro je zapadao duboki snijeg. Iako smo morali krenuti rano u jutro na moje iznenađenje put je kroz Kuzmicu bio pročišćen i ja sam se nadao da neće biti problema ni do Zagreba. No kad smo došli negdje do Popovače naišli smo na kilometarsku kolonu jer su nanosi vjetra zatrpali cestu i više nismo mogli ni naprijed ni nazad. Tu smo čekali do podne kad su konačno ralice uspjele prokrčiti put jer nisu mogle prići od nagomilanih automobila. Dok smo polako kretali oni koji su išli od Zagreba pitali su nas od kada mi čekamo i rekli smo im od jutros, a oni kažu da čekaju od sinoć. Naravno da više od ispita nije bilo ništa, ali je bar moja susjeda obavila svoj posao.

Sjećam se kad sam polagao ispit iz Školske higijene koju nam je držala jedna liječnica. To je nekako bilo pred Novu godinu i jedan od profesora je očito bio malo pod gasom i nešto je govorio da će on njoj skratiti tu suknju i tako joj se nabacivao što je nju očito naljutilo. Ja sam tu problematiku dobro poznavao jer sam detaljno proučio svu literaturu, a kako sam radio u praksi meni je to sve bilo i jasno i primjenjivo svaki dan. Iznenadio sam se kako su redovni studenti koji su zajedno sa mnom čekali na ispit nepripremljeni. Panično su me molili da im ispričam što je tu sve bitno i ja sam dok smo čekali davao instrukcije. Kad smo došli na ispit ja sam dobio dvojku, a oni četvorke i petice. Mene je pitala kakva je razlika između septičke jame i higijenske jame od WC-ea. Kako sam ja imao puno iskustva sa školskim WC-eima ja sam to detaljno objasnio, ali ona je tvrdila da je obratno od onoga što sam rekao. Naravno ona nije bila u pravu, ali ja sam dobio jedinu dvojku na studiju pedagogije.

IZ GLAZBE U PRIČU

Studirajući pedagogiju ja sam mnogo tih novih spoznaja primjenjivao u svojoj praksi a tema, koja je mene posebno zanimala i koju sam odabrao za svoj diplomski rad, bila je odnos nastave i umjetnosti. Budući da su i slikanje i glazba bile meni omiljene aktivnosti, a bavio sam se i dramskim predstavama, lutkarstvom koristio sam to u svojoj nastavi. Jednom sam, nakon što smo supruga i ja kupili gramofon i nabavili nešto ploča, pokušao da djeca poslušaju glazbu i da prema toj glazbi izmisle svoju priču. Taj se postupak inače zove „Iz glazbe u priču“.

Odabrao sam Bethovenovu „Za Elizu“. Nakon što smo odslušali skladbu predložio sam im da zamisle da se s grupom djece igraju na nekoj livadi i da opišu što se sve događalo. Na taj način sam htio da djeca glazbu vežu na neke svoje doživljaje. Pri ponovnom slušanju sam im sugeriraju da osjete neke promjene koje se događaju u ovoj skladbi i utvrdili smo da se glavna melodija ponavlja tri puta, a da između toga imamo promjenu i da kompozicija ima dijelove A+B+A+C+A te da oni opišu što se dogodilo u tim promjenama. I djeca su napisala vrlo zanimljive dječje priče. Ja sam pokupio bilježnice kako bih kod kuće sve pročitao, napisao komentare o tome što mi se sviđa, ali ukazao i na neke pravopisne pogreške.

Sutradan mi je na nastavu došao pomoćnik direktora iz matične škole. Meni je baš bilo drago što mu mogu pokazati kako su djeca napisala svoje priče na odslušanu glazbu. Ponovno sam pustio glazbu, a onda sam pročitao jedan rad koji sam smatrao posebno uspješnim.

Koliko se sjećam učenik je opisao kako su se igrali na nekoj livadi i kako su igrajući se poplašili jato prepelica koje su naglo uzletjele pa su se i djeca uplašila. Poslije su se opet igrali hvatanja, pa su brali cvijeće i pleli vjenčiće, a onda se odjednom pojavio crni oblak i čak je zagrmilo, ali ubrzo se sve smirilo i mogli su nastaviti igru. Naš gost je rekao da taj učenik to nije mogao napisati i da sam to ja nešto izmislio. Mislim, kako je tužno kad ti na nastavu dođe netko tko ništa od toga ne razumije.

https://youtu.be/k_UOuSklNL4

UDARALJKE

Još u Učiteljskoj školi u Brodu, dok sam radio diplomski rad na temu „Muzički odgoj u razrednoj nastavi“ zainteresirao sam se za tzv, Orffov instrumentarij odnosno grupu instrumenata na kojima se može proizvoditi ritam i različiti zvukovni efekti, ali i jednostavne melodijske instrumente kao što su metalofon i ksilofon. Kad bih došao u Zagreb obavezno bih posjetio prodavaonicu Muzičke naklade gdje su imali sve te instrumente, ali kako je to bilo iz uvoza cijene su bile za nas nerealne. Koliko se

sjećam jedan bas ksilofon je koštao kao moje tri plaće. Ipak kupio sam jedan metalofon i jednu blok flautu.

U jednom udžbeniku za nastavu glazbe autor je na kraju prikazao mogućnosti izrade pojedinih jednostavnih instrumenata, a posebno me je zainteresirao ksilofon i prema tim uputama sam izradio svoj prvi ksilofon. To je instrument koji ima drvene pločice po kojima se svira batićima. Saznao sam da se svaku pločicu, koje su svaka određene dužine, ugađa tako da se skraćuje dužina ako ton treba povisiti, a stanjuje pločica ako ton treba sniziti. Od parketa koji su mi ostali kad smo ih stavljali u učionice načinio sam bas ksilofon i tako sam imao mali orkestar koji su činili blok flauta, metalofon, ksilofon, bas ksilofon, te zvečke, triangl, bubanj, štapići.

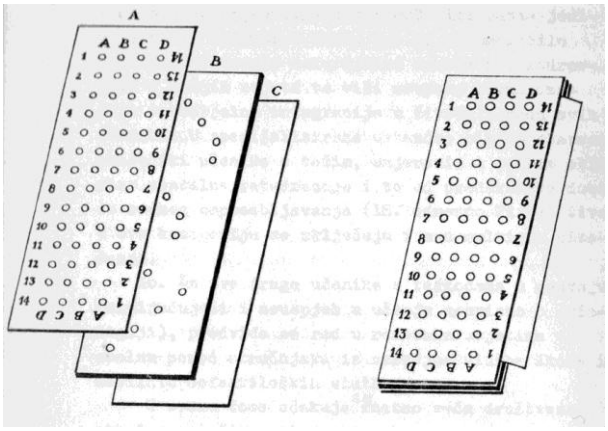
Okupio sam djecu koja su to željela i svirali smo i pjevali jednostavne dječje pjesmice tako da sam djevojčicu koja je bila vrlo muzikalna naučio svirati blok flautu i ona bi svaku melodiju jednostavno naučila svirati po sluhu. Dječak koji je svirao metalofon je obično trebao svirati dvoglasje koje je harmonijski upotpunjavalo glazbu. Pri tome sam pazio da se izbjegavaju sekunde jer to zvuči loše budući da zvukovi na metalofonu još neko vrijeme traju. Na ksilofonu pak lijepo zvuči da se sviraju neki življi ritmovi, a bas ksilofon je svirao osnovne tonove pojedinih akorda koji su se izmjenjivali u pjesmi. Ritmičke udaraljke smo mijenjali već prema karakteru melodije, a mogao ih je svirati isti svirač. Nismo učili po notama nego sam ja svakom pokazao kako bi trebao svirati da to bude harmonijski usklađeno. Naravno sve se sviralo u C duru budući da su i blok flauta i metalofon bili u tom tonalitetu. Kako je to zvučalo može se čuti na priloženom snimku načinjenom na čarobnom NWC programu.

https://vimeo.com/315422965

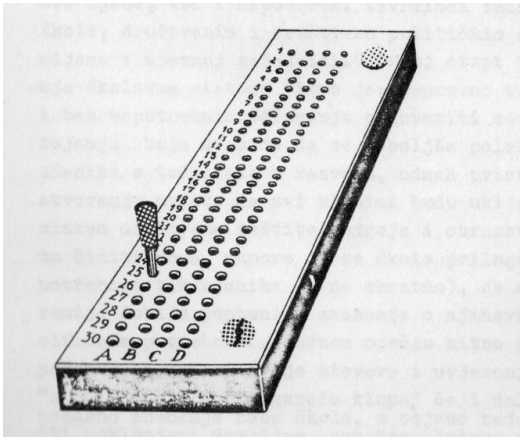
PROGRAMIRANA NASTAVA

U to vrijeme među pedagozima je bila vrlo popularna tzv. teorija sistema i njena grana kibernetika i smatralo se da to daje jedan potpuno novi pristup odgoju i obrazovanju. Rezultat tog teorijskog pristupa bila je i programirana nastava koja je izmišljena za potrebe vojne edukacije u SAD. Suština ovog pristupa bila je da se u obrazovnom procesu daje kraća informacija nakon koje se daje zadatak učenicima koji mogu riješiti ako su usvojili ovu informaciju. Nakon toga odmah se daje povratna informacija o točnosti ili netočnosti odgovora. Budući da se kao osnova ovog teorijskog pristupa navodilo primjere jednostavnih uređaja kao što su vodokotlić ili frižider meni je to bilo malo smiješno da pedagogiju izvodimo iz vodokotlića, ali budući da sam znao da su u pedagogiji mnoga praktična rješenja bila korisna bez obzira na teorijsko polazište ja sam u svojoj nastavi koristio te elemente programiranog poučavanja.

Profesor Mužić je za razrednu nastavu izradio dva programirana udžbenika „Čitam ćirilicu“ i „Razumijem što čitam“, ali meni se to pokazalo za djecu prilično dosadnim, ali kraće programirane sekvence kojima je objašnjen učenicima neki pojam u malim koracima uz davanje povratne informacije bio je djeci zanimljiv i uspješan. Mužić je jednom na nastavu donio i podijelio nam troslojne kartice od kojih je prva imala veći broj redova s po četiri rupice. Redovi su bili označeni rednim brojevima, a rupice slovima A,B,C,D. Na kartici ispod ove prve u svakom redu je bila po jedna rupica uvijek na drugom slovu. Između njih bio je provučen list papira tako da učenik nije vidio ispod koje rupice je ova druga. Kad bi učenici dobili zadatak s četiri odgovora od kojih je bio jedan točan onda su trebali olovkom pritisnuti u tu rupicu i ako je točan odgovor olovka bi propala, a ako nije

Kartonski responder

Mini perforesponder

osjetili bi da ne mogu probiti list papira. Jedan od naših kolega studenata koji je imao smisla za tehniku je po tom principu izradio responder (na slici) u kojem je bio strujni krug koji bi se uspostavio pri točnom odgovoru i zasvijetlila bi sijalica. Ja sam za svoje učenike izradio kartonske respondere i djeci je bilo zanimljivo kada bi radili na nekom programiranom materijalu da na taj način doznaju točne odgovore. Sve ovo je bilo namijenjeno individualnoj aktivnosti učenika, ali to je tražilo dosta pripreme materijala za što nisam imao uvijek vremena. Zato sam razvio neke pristupe koje je moguće koristiti i u frontalnoj nastavi.

Jedan je bio da je svaki učenik dobio kartone u četiri boje sa slovima A,B,C,D. Nakon što bi ja objasnio neki kraći sadržaj na grafoskopu (a imao sam ga u učionici) bi se pojavio zadatak s četiri odgovora od kojih je jedan bio točan. Učenici bi podigli kartončić sa slovom na kojem je točan odgovor. Budući da su kartoni bili u boji ja bih odmah vidio po bojama koliko je učenika to razumjelo i da li trebam još nešto objasniti ili možemo dalje. Učenicima sam dao povratnu informaciju, a oni bi se uvijek radovali kad su točno odgovorili.

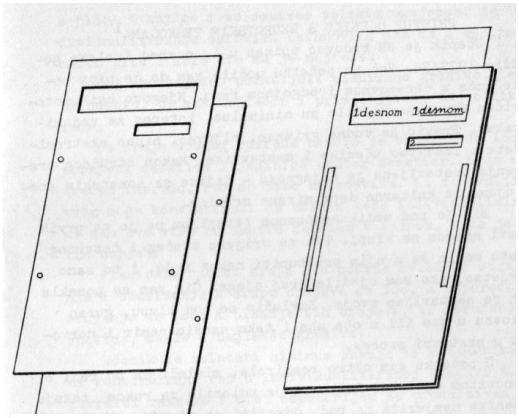
Drugi način je bio još jednostavniji. Nakon što bih objasnio neki sadržaj ja bih na ploču napisao jednu rečenicu u kojoj je izostavljena ključna riječ. Npr. ako smo govorili o seobi ptica:

Ptice koje zimi ostaju u našim krajevima zovu se _____.

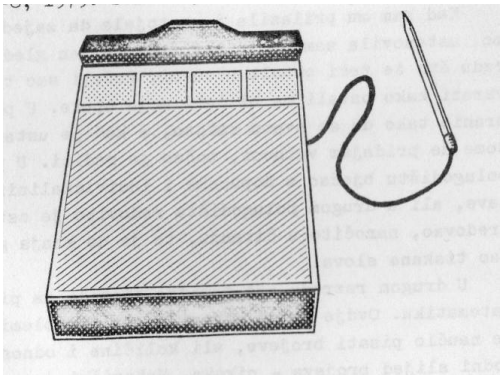
Nakon što djeca prepišu rečenicu koju su dopunili dao bih im povratnu informaciju tako da upišem izostavljenu riječ. Nakon što vidim koliko učenika prepravlja svoj odgovor zaključio bih koliko ih je znalo točan odgovor. Učenicima bi na kraju ove nastave u bilježnicama ostao sažetak onoga što smo učili.

STROJEVI ZA UČENJE

Jedna od inovacija u to vrijeme bili su i strojevi za učenje. Potaknuti programiranom nastavom koja je proces učenja svela na šablonu malih koraka:

Karton za odgovore

INES koji je konstruirao ing. Makanec

davanje informacije, zadatak, povratna informacija. Jedan takav stroj je izgledao kao zatvorena kutija koja na gornjoj strani ima dva otvora ispod kojih prolazi papirnata traka. Gornji veći prozorčić je ustakljen i u njemu se pojavljuje neka informacija koju treba pročitati i slijedi zadatak u kojem treba primijeniti tu informaciju. Donji prozorčić je otvoren i u njega se može upisati odgovor i zatim pomoću valjka na koji je namotan papir pomaknuti tako da odgovor uđe pod ostakljeni prozor i sad se uz odgovor koji je dao učenik vidi i točan odgovor. Ja sam taj jednostavni princip napravio za svoje učenike od dva kartona između kojih se uvlači papir s odgovorima. Kad se upiše u otvor odgovor onda se traka povlači i on dolazi pod foliju i uspoređuje se s točnim odgovorom.

U to vrijeme je u Zagrebu otvorena elektronska učionica na Pedagoškoj akademiji. Nastavnik je imao pult na kojem su bila imena učenika i uvid u njihove odgovore. Zadaci su se zadavali tako da su dana četiri odgovora A,B,C,D od kojih je samo jedan bio točan, a učenici su na svojim mjestima imali tipke s tim slovima.

Elektronska učionica u Zagrebu

Inženjer Makanec koji je bio autor elektronske učionice izradio je i jedan stroj za učenje INES (individualni nastavni električni stroj) koji je također radio na principu strujnog kruga i to tako da bi se na taj uređaj postavio papir s programiranim materijalom i kod ponuđenih odgovora trebalo je metalnim šiljkom probušiti papir gdje je bio točan odgovor pa bi tada zasvijetlilo polje na kojem bi pisalo neka vrsta odobravanja, a ako bi krivo pritisnuo/la onda bi se pojavila neka uputa kao da pažljivije promisli i pokuša ponovno.

UMNOŽAVANJE

Za sve ove individualne aktivnosti vezane uz programirano poučavanje trebalo je te programirane sekvence i trake s odgovorima na neki način umnožiti. Treba napomenuti da su se u to vrijeme pojavili i testovi znanja o čemu smo i učili na studiju, a počela su i testiranja na republičkoj razini i ja sam to odmah počeo koristiti sa svojim učenicima. Tada još nisu postojali fotokopirni strojevi kao danas. U to vrijeme sam si već kupio prvu pisaću mašinu kojom sam pisao seminarske radove, a kad

je nekome u selu trebalo napisati neku molbu ili žalbu svi bi dolazili k meni. U matičnoj školi sam našao jedan odbačeni jednostavni uređaj za ručno umnožavanje. Trebalo je tekst napisati mašinom, ali na matricu od impregniranog papira na kojoj bi svako otkucano slovo ostavilo trag i omogućilo da prođe boja i ostavi trag na papiru. To je bila jedna kutija malo veća od stranice papira koja je na poklopcu imala mrežicu na koju se jednim valjkom nanosila boja za umnožavanje. Ispod se stavljala matrica s napisanim tekstom, a ispod su bili papiri na koje se kopirao tekst. Tako su nastajali moji prvi testovi i programirane sekvence. Učenicima je to bilo zanimljivo jer je bilo novo, a mislim da je djelovalo i na kvalitetu nastave.

Jednostavan uređaj za umnožavanje

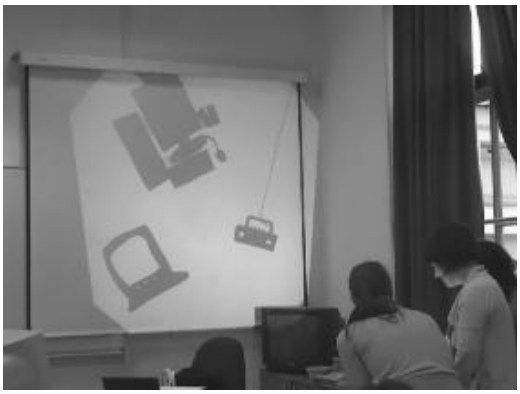
Ipak pojam programirane nastave po kojem bi sva nastava bila u ovom obliku se nije održao jer bi to vodilo monometodizmu koji nikad nije dao dobre rezultate. No pojavom kompjutora nove generacije i pojavom interneta javili su se i programi za učenje kao što je Moodle koji u sebi imaju i opciju za izradu i korištenje programiranih sekvenci i prema iskustvima koje imam s mojim studentima to izvrsno funkcionira. Moj kolega Matijević i ja smo u svojoj Didaktici zadržali programirano poučavanje kao jedan od postupaka u strategiji učenja.

KAZALIŠTE LUTAKA I KAZALIŠTE SJENA

Za djecu je bila vrlo atraktivna aktivnost kazalište lutaka i kazalište sjena. Moja supruga je vodila kazalište lutaka, a moj zadatak je bio da izradim pozornicu, kulise i lutke. Pozornica je bila prijenosna i mogla se je sklopiti kad se ne koristi. Koristili smo ginjol lutke koje djeca drže na rukama, a kako su bili različite visine za one manje smo napravili posebne drvene nanule od tako debelog drveta da dijete može lako lutku podići do otvora na pozornici. Sjećam se da sam za jednu predstavu glave lutaka izrađivao kaširanjem, a kad sam posjetio Amatersko kazalište u Požegi (gdje smo posuđivali kostime za predstave koje smo radili s odraslima) pokazali su mi lutke koje su izrađene od spužve pa sam za drugu predstavu izradio likove na taj način i djelovali su vrlo izražajno. Predstave za djecu smo izvodili u školi, a za odrasle u dvorcu.

Predstava kazališta lutaka

Studenti koriste kazalište sjena

Kazalište sjena je također zanimljiva aktivnost. Trebalo je izraditi neku vrstu ekrana od platna i montirati jednu sijalicu u pozadini. Likovi se izrezuju od kartona i djeca s njima rukuju tako da ih pritisnu na taj ekran i s druge

strane se to vidi kao siluete koje se kreću i govore. Na ekran se mogu pričvrstiti i siluete drveća, kuća i sl. što ima ulogu kulise u predstavama. Radeći posljednjih godina sa studentima pronašao da se kao kazalište sjena može koristiti i grafoskop. U usporedbi s kazalištem lutaka kazalište sjena je tehnički neusporedivo lakše pripremiti, a kod djece izaziva podjednako velik interes s tim da je kazalište sjena jednostavnije za korištenje u nastavi.

TAMBURAŠI

Koliko se sada sjećam ja sam počeo s mojim đacima vježbati sviranje na tamburama negdje u trećem ili četvrtom razredu jer sam smatrao da mlađoj djeci s malim prstićima to nije baš jednostavno posebno jer ima i velikih tambura. I ovako sam za berdaša morao koristiti klompe koje smo imali za kazalište lutaka kako bi on mogao dokučiti vrat berde. Ja sam se s tamburama susreo u Učiteljskoj školi u Brodu gdje je jedan veliki zaljubljenik u ovaj instrument Josip Nađ to prenosio i na nas. Kad je on otišao u Zagreb ja sam preuzeo vođenje orkestra u kojem su većinom bili dečki iz mog razreda.

U Kuzmici sam dio tambura dobio iz škole Pleternica jer tamo nikome nisu bile potrebna, a neke smo kupili od sredstava koje smo sami zaradili. Radili smo po Jankovićevoj školi za tambure što znači da smo odmah svirali i učili note. Djeca su brzo napredovala, a budući da sam znao pisati aranžmane za tamburaški orkestar ja sam postupno stvarao repertoar koji se djeci sviđao. Koliko su zavoljeli sviranje vidjelo se i po tome što su svi i nakon odlaska u peti razred nastavili redovno dolaziti na probe. Pri toj aktivnosti jako je važno da stalno imaju neki atraktivni cilj, a to su za tamburaše nastupi. Uvijek se znalo za koji nastup vježbamo. Nastupali smo u Pleternici za Dan škole i na omladinskim smotrama, imali smo snimanje za Radio Zagreb, nastupe u susjednim selima, u Požegi u suradnji s Amaterskim kazalištem. Kada sam otišao iz Kuzmice u Požegu i tamo pokrenuo tamburaški orkestar dio tih mojih đaka se uključio sad već kao srednjoškolci ili odrasli ljudi u taj orkestar.

Stjepan Jozić. „Razgovor tambura“ ulje na platnu

Obično smo navečer imali probe i s omladinskim sastavom koji je svirao po sluhu. Koliko su te aktivnosti u početku izazivale interes vidi se i po tome da su nam dok smo vježbali u školskoj učionici stalno neki skakali na prozore i lupali. Ja izađem napolje i vidim u mraku kako grupa njih stoji s druge strane ulice. Ja ih pitam zašto ne uđu ako ih zanima što radimo. A oni u čudu pitaju da li smiju. Ja kažem da su svi dobro došli i puno ih se uključilo i u ovu i u druge aktivnosti.

Jedno ljeto, sjećam se da je upravo bilo vrijeme žetve, su me pozvali u susjedni Jakšić da tamo radim s njihovim tamburaškim sastavom jer su nabavili tambure, a ponešto znaju i svirati. Ti sastavi obično

imaju jednu primu, dva brača, bugariju i berde. Svira se tako da prima vodi melodiju, bračevi sviraju oktavu niže u tercama, a bugarija i berde imaju ritmičku i harmonijsku pratnju. Koliko su oni voljeli tu aktivnost vidjelo se po tome što su probe zakazivali u deset sati navečer kad obave poslove oko žetve i stoke. Radio sam i s folklornom grupom iz Zagrađa i s njima sudjelovao na Smotri folklora u Zagrebu i Vinkovačkim jesenima, a naučio sam svirati i njihovog primaša pa su poslije mogli nastaviti i bez mene.

U prilogu je partitura jednog kola koju su svirali moji tamburaši u Kuzmici. Zahvaljujući NWC programu može se čuti i kako zvuči.

https://vimeo.com/317812840

DVORAC I PARK

Budući da u selu nije bilo nikakvih društvenih prostorija sve bi se odvijalo u školi. Budući da smo uredili učionice više nije bilo prihvatljivo da se tu organiziraju bilo kakvi skupovi. No u Kuzmici na posebno lijepom mjestu postoji dvorac. Sa Školskim odborom dogovorili smo da za te potreba uredimo prostorije u dvorcu, koje su bile slobodne, a u ostalima su bili stanari. Otišao sam u Požegu u Općinu i zamolio ih da nam na školu prebace taj dvorac, pa da mi možemo i dvorac i okolicu privesti novoj svrsi. Općina je to prebacila na matičnu školu u Pleternici, ali to je ipak značilo da naš Školski odbor može o svemu meritorno odlučivati.

Napravili smo ulaz sa sjeverne strane kako se ne bi prolazilo kroz hodnik koji koriste stanari, uredili veliku salu, uveli struju, nabavili klupe za sjedenje, probili zid prema susjednoj prostoriji i od nje napravili pozornicu, a slijedeća je bila garderoba. Na drugoj strani sale uređena je društvena prostorija u kojoj su se mogli držati manji sastanci, a bila je osigurana dnevna štampa, šah i neke društvene igre, a bio je na raspolaganju i jedan komplet knjiga koje nam je posuđivala Knjižnica iz Pleternice, a knjige su se nakon nekog vremena mijenjale.

Ispred dvorca je bio park koji nije ničemu služio pa smo s omladinom napravili nogometno, rukometno i odbojkaško igralište što je omogućilo razvoj sportskih aktivnosti. Osnovana je nogometna muška ekipa i ženska rukometna ekipa, nabavljeni su dresovi, lopte i ostalo što je bilo potrebno. Svakog ljeta smo za Dan ustanka održavali turnir u nogometu, ženskom rukometu i odbojci na koji su dolazile ekipe iz okolnih sela što je sve doprinosilo popularizaciji sporta u ovoj sredini.

Od kulturnih aktivnosti u dvorcu su se odvijale dramske predstave. Djelovala je omladinska dramska grupa i grupa žena koje su davale svoje predstave. Bio je omladinski sastav koji je svirao za zabavne večeri, a djelovao je i tamburaški orkestar i ženska vokalna grupa koji su svoje koncerte držali u dvorcu, ali su nastupali i u Požegi u Amaterskom kazalištu gdje smo s glumcima Amaterskog kazališta izveli muzičko-scensku sliku „Na sokaku“ u kojoj smo izvodili zapise Josipa Andrića „Slavonske narodne pjesme Požeške doline“.

Budući da je na sve priredbe i plesne večeri bio vrlo veliki odaziv i iz okolnih sela to je bio važan izvor prihoda kako za školu tako i za omladinsku organizaciju. Kad su sredstva išla za školu onda su organizatori bili članovi Školskog odbora, a kad je išlo za omladinu onda su oni bili organizatori. Ja sam naravno sudjelovao i u jednom i u drugom slučaju.

https://vimeo.com/315421604

INCIDENTI

Jednom kad smo imali priredbu u dvorcu i poslije kao i obično ples i zabavu upadne jedna grupa pripitih mladića i počne skakati po sredini sale, vikati i kidati ukrase koje su djevojke isplele od krepapira. Svi se povuku prema kutovima sale i sad svi očekuju od mene da nešto učinim. Ja im pridem i kažem, da ako su došli plesati, razgovarati ili zabavit se s prijateljima da su dobro došli, ali ako su došli praviti nered da to neće moći. Onaj jedan najagresivniji među njima odmah se unese meni u lice i pita kako se ja usudim njima suprotstavljati i pita hoću li batina. Ja im mirno kažem, da sam ja učitelj u ovom selu i da mi je stalo da se ovdje svi kulturno ponašaju. On je opet krenuo se svađati sa mnom, ali jedan od njih ga povuče za rukav

Dvorac u Kuzmici

i kaže: „Ajde nemoj, idemo.“ I oni se pokupe i odoše. Sad se svi vraćaju u sredinu sale i pričaju kako smo to dobro riješili, ali zanimljivo je da sam u toj situaciji ostao sam. I kasnije kad sam se bavio teorijom nenasilja ja sam smatrao da prvi korak u nenasilju mora biti suprotstavljanje nasilju pogotovo ako obavljaš neku društvenu ulogu po kojoj se to od tebe očekuje, ali moraš biti svjestan da je to vrlo rizično i da ćeš pri tome uvijek ostati sam. Ipak ta društvena uloga koju imaš (ovaj puta učitelj u selu) ti daje određenu sigurnost te ju uvijek treba naglasiti u ovim rizičnim situacijama.

Šinobus u Pleternici

Tih godina pored svoje nastave u područnoj školi dva puta tjedno sam išao u Pleternicu gdje sam realizirao nastavu glazbe u osmim razredima. Išli smo zajedno i ja i svi učenici iz mog sela od petog do osmog razreda koji idu u školu u Pleternicu, a isto tako smo se vraćali istim šinobusom natrag poslije nastave. Tog dana kao i obično u Pleternici smo ušli u vlak i tu su sjedila dvojica mladića od kojih je jedan odmah počeo dobacivati ovim djevojkama iz osmog razreda različite prostote. Onaj drugi očito njegov prijatelj nije ništa govorio, ali se je slatko smijao na gluposti koje je ovaj valjao. Kad sam vidio da ne namjeravaju prestati prišao sam im i zamolio ih da se pristojno ponašaju i odmah je ovaj krenuo na svađanje sa mnom kao: „Tko tebe šta pita? Ti ćeš meni govoriti što da ja radim. Tko te uostalom šiša…“ i tako to. Ja mu kažem da sam ja nastavnik ovim djevojkama i da ne mogu dozvoliti da se netko prema njima tako ružno ponaša. Sad ovaj koji je sjedio kraj njega povuče ga da sjedne i kaže mu da se smiri i cijelim putem je bio mir. Nekoliko mjeseci kasnije ja prepoznam ovog drugog da je nastavnik u jednoj požeškoj školi?!

Ljudi obično kažu da se nekad nastavnike više uvažavalo nego danas. Ja bih se djelomično s tim složio, ali mislim da je sve ovisilo od raznih kriznih situacija u kojima ste taj ugled potvrđivali ili gubili.

ILIJA

Kad je došao u prvi razred Ilija je odmah sa mnom prešao na ti. Ja sam tada još realizirao „sjedilačku nastavu“ i tražio od učenika da mirno sjede na svojim mjestima. Kasnije sam vidio da to nije nužno, ali tada to još nisam znao. Znajući da u tim godinama postoji izvjestan antagonizam između dječaka i djevojčica kako bih ga prevladao odredio sam da za svakim stolom sjedi po jedan dječak i jedna djevojčica. Ilija je odmah rekao: „Ja ti neću sjediti s curama.“ Ja sam mu naravno rekao da će se on već naviknuti na to kao i svi ostali.

Međutim narednih dana ta se djevojčica stalno žali: „Druže, on me vuče za kosu.“ Ili „On me štipa.“ Ili „Druže on mi je pošarao po bilježnici.“ Ili „On mi se belji.“ Ja pitam Iliju što ne ostavi malu na miru, a on kaže, da mi je rekao da neće sjediti s curama. Pa dobro, pitam ga s kim bi sjedio i on navede ime jednog dječak iz njegovog sela i ja popustim neka sjednu zajedno.

Zubalo zeca

Koju godinu kasnije kad smo učili iz prirode i društva o životinjama našeg kraja da bismo razlikovali biljojede i mesojede u priručniku je pisalo da bi bilo dobro imati kostur glave zeca kao biljojeda i lisice kao mesojeda da bi učenici vidjeli kako imaju različito zubalo. Za zeca nije bio problem jer smo uzgajali kuniće i već smo imali taj kostur međutim bio je problem za lisicu. Ja sam čuo da lovci te godine vrše odstrel lisica jer ih je prevelik broj pa uništavaju osnovnu divljač zečeve i fazane. Ja ih pitam tko je dobar s lovcima da nam to napravi i odmah se naravno javi Ilija. Kaže on je s lovcima ovako i pokaže zakačene kažiprste. Ja objasnim da treba glavu dobro iskuhati kako bi se odvojio mesnati dio, a zatim staviti na mravinjak kako bi mravi detaljno očistili kostur.

Zubalo lisice

Ja sam već bio zaboravio na taj dogovor kad jednog dana ide Ilija i za njim u koloni ostali iz njegovog sela i važno nosi kostur lisičje glave visoko podignut. Kad je stigao svi se okupili oko njega, uspoređuju zeca i lisicu, pričamo o načinu hranjenja, govorimo i o nekakvim prehrambenim lancima i o životinjama koje su na vrhu tog lanca. Netko se sjetio naših roda njih nitko ne jede. Ilija je pak junak dana on svima objašnjava kako je obavio taj posao. Bilo je zanimljivo imati Iliju u svom razredu.

IZLET

Na brdu iznad Kuzmice nalazi se jedan šumski proplanak koji nosi naziv Lije koji je gotovo idealan za izlete. Do tamo vodi poljski put, okolo je vrlo lijepa šuma, a ima i izvor pitke vode, a nije ni suviše daleko (mislim da ima jedno 30 minuta hoda). Za mene je izlet jedna vrlo vrijedna pedagoška aktivnost, ali ga treba dobro pripremiti. Ja bih obično s grupom djece otišao koji dan ranije kako bismo pripremili prostor, postavili jarbol za zastavu, uredili izvor kako bi se mogla koristiti voda i vidjeli gdje se koja aktivnost može provesti i što sve treba ponijeti.

S djecom smo dogovorili koje ćemo aktivnosti realizirati i oni su preuzeli određene zadatke kako bismo ponijeli što je potrebno. Djeca bi se vrlo radovala svakom odlasku na izlet i s velikim žarom su vršili sve pripreme. Kad smo došli na mjesto prvo bi svaka grupa odabrala i uredila mjesto za svoje stvari, mogli su izraditi malu kolibu od granja ili improvizirati mali šator. Nakon toga svi smo se okupili oko jarbola i uz pjesmu podigli pionirsku zastavu. Zatim su slijedile razne tehničke aktivnosti kao što je izrada luka i strijele, izrada zmaja, vjetrulje, izrada frulice, klepetaljke i sl. Za sve smo ranije ponijeli potrebni alat i materijal. Uslijedile su razne šaljive igre i natjecanja kao što je natjecanje zavezanih nogu, utrke „tačaka“ tako da se jedno od parova kreće oslonjeno na ruke, a drugi ga drži za noge, trčanje i provlačenje preko i ispod prepreka koje smo napravili od pruća. Poslije slijedi gađanje lukom i strijelom, podizanje zmaja, igranje s vjetruljom, stvaranje malog „orkestra“ s izrađenim frulicama i drugim improviziranim instrumentima.

Utrka zavezanih nogu

Gađanje lukom i strijelom

Obično bismo nešto i kuhali (juha ili čaj) i sada bi grupa koja je za to zadužena s nekim od učitelja/učiteljica pripremila vatru, zahvatila vodu iz izvora i pripremila što je potrebno. Ostali bi za to vrijeme krenuli u šumu na mala istraživanja koja su bila vezana uz nastavu prirode i društva. Radilo se po grupama i neki su pokušali pronaći životinje koje žive u šumi (leptire, ptice, kukci) naslikati ih ili opisati, neki su upoznavali vrste drveća u šumi, drugi su skupljali biljke za herbarij i sl.

Nakon ručka slijedio je odmor i slobodno vrijeme, a poslije je organiziran kviz znanja o prirodi, natjecanje u pjevanju, pričanju priča i sl. Prije odlaska bismo spustili zastavu i cijeli prostor doveli u prvobitno stanje, prikupljeno smeće smo zakopali, ugasili vatru i naravno pokupili sve svoje stvari i pregledali prostor prije odlaska. Obično bi se u selo vraćali pjevajući.

SUTRAŠNJA RADOST

U radu s djecom i omladinom uvijek sam koristio Makarenkov pristup „sutrašnja radost“. Naime postavljanje cilja do kojega ćemo doći zajedničkim zalaganjem, ali kojem se svi zajedno radujemo to je vrlo snažan motiv za ljudsko djelovanje. Što su djeca mlađa to ti ciljevi moraju biti bliži, a što su starija to ciljevi mogu biti dalji i značajniji. To može biti neka priča u nastavcima za koju znamo da sutra slijedi nastavak, to može biti priredba za roditelje koju ćemo organizirati za koji tjedan, a izlet je također takva sutrašnja radost za koju možemo pripreme raditi i po mjesec dana unaprijed.

Kod omladine to su bili vrlo smjeli planovi kao što je uređivanje starog dvorca, uvođenje struje, izgradnja pozornice, uređenje društvene prostorije ili tako smjela ideja da se park ispred dvorca pretvori u sportski park. Koliko je tu trebalo odraditi različitih priprema, ali i puno fizičkog rada jer tad

nismo imali neke strojeve. Braća Dropulići, koji su bili među najaktivnijim omladincima, imali su jednog konja i kola i taj je konj odrađivao one poslove koje sami nismo mogli kao što je odvoženje i dovoženje materijala, dovoženje drva iz šume za stative. Mi smo se šalili da ćemo i njega primiti u omladinu. Završetak igrališta bio je preduvjet za organizaciju turnira, što je bila vrlo atraktivna manifestacija koja se zadržala godinama.

Kad su moji učenici bili četvrti razred predložio sam im na početku školske godine da odemo u posjet učenicima u Jablancu (primorskom mjestu u podnožju Velebita) gdje je moj kolega bio učitelj. Bilo je zamišljeno da mi odemo k njima u posjetu i da nas njegovi učenici prime u svoje domove, a da poslije oni dođu u posjet k nama gdje ćemo ih na isti način primiti. Naravno da je to bila „sutrašnja radost„ kakva se samo poželjeti može i pripreme su trajale mjesecima. Djeca u Jablancu i njihovi roditelji su nas izvanredno primili. Sjećam se kad sam ujutro izašao pred školu odakle je pucao pogled na more ohladio sam se kad sam vidio da su svi moji đaci na moru u čamcima i dižu mreže, vrše i parangale s domaćinima. Naravno nije se ništa loše dogodilo jer su domaćini pazili na njih. Na slici su moji đaci pred školom u Jablancu s jednom domaćom učiteljicom koja se također brinula za njih.

Kuzmičani u Jablancu

SJEĆANJE NA KUZMICU SLIKOM I GLAZBOM

U tih deset godina koliko smo supruga i ja proveli radeći u Kuzmici ja sam se pored pedagoških poslova bavio i glazbom i slikanjem. Ovdje sam odabrao dio slika koje su nastale u tom razdoblju ili kasnije kao sjećanje na moje doživljaje ovog sela. Uz slike za ovaj kratki film koristio sam melodiju koju sam čuo tih dana. Svidjela mi se ova izmjena dura i mola, a i lijepe riječi „Miriše mi dunja sa ormara“. Ja sam od te pjesme napisao skladbu za gitaru koja zvuči sjetno jer se želim podsjetiti na jedan važan dio svog života, ali i oprostiti s mnogim meni dragim ljudima i prijateljima kojih više nema, a proveli smo tih deset godina zajedno stvarajući uvjete za optimalan razvoj mladih ljudi, ali i kvalitetnije uvjete života za sve ljude u toj sredini.

https://vimeo.com/315422385